

מחמדי התורה

לע"נ זקני מו"ר
כ"ק מו"ר
האדמו"ר מערלין
הגה"ק רבינו
יוחנן בן רבי משה
בעל האמרי סופר
עלה בסעודה השמינית
י"ג לחודש
אדר א' תשע"ו
זכותו יג עלינו
ועל כל ישראל

לע"נ אמו"ר
הגה"צ רבי
חיים יעקב מנחם
שוורץ זצ"ל
דומ"צ ק"ק צאנז
בעל ה"יחי יעקב"
נלב"ע
ליל שבת קודש
פרשת וישלח
ט"ז כסליו תשפ"ג

מה בגליון?

חמדת ההלכה: בדיון משלוח מנות ששלח בן ישראל לבן חו"ל אם יצא יד"ח, בין עיר ששלח לבן כפר, תליא בפלוגת התרומות הדשן ומנות הלוי, חידוש הדברי יציב, דתליא בהתנאות של אדם, להלכה היאך קי"ל.

לבסומי בפוריא: ביאור אמרת חו"ל חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין אורו המן לברוך מרדכי", בהלכה ובאגדה וברמז.

חמדת השמחה: ביאור נרחב להא דאמרו חו"ל המן מה"ת מניין שנאמר המן העץ, ביאור הדבר בכמה אופנים, דרך דרוש והלצה לכבוד יום הפורים.

חמדת המועד: ד' יישובים על קושיית המפורשים בהא שמרדכי שלח את אסתר לאחשורוש להציל את ישראל מהגזירה, ומאי טעם לא הלך הוא בעצמו, א- ב' תירוצי החיד"א, ג- תירוץ הבן יהודה, ד- תירוץ מחמדי התורה.

נחמד ונעים: רעיונות נפלאות ומחודדים בעניי הפורים בהלכה ובאגדה מהראשונים והאחרונים בתוספת נופך.

לחידושי: חקירות הלכתיות מהש"ס ומהפוסקים בדרך החידוש בעניי פורים

לדברי התו"ט דהמצוה רק בשעת הסעודה יובן

ויש לבאר בדרך חזקה, והוא עפ"י דברי התו"ט (פ"א דמגלה מ"ג) בשם הר"ן דמשלוח מנות הוא דווקא בזמן הסעודה, ולזה יש לומר כיון דזמן הסעודה בחו"ל ביום י"ד הרי אז בארץ ישראל ט"ו באדר (למעט אלו שהשעות אינם מרוחקות כל כך) הרי אפי' בן כפר ששלח לחבירו שבמדינת הים הרי זמן י"ד של חבירו במדינת הים הוא זמן ט"ו בארץ ישראל ולכן יצא ידי חובתו.

והנה מצאתי להאור שמח (מגילה ד:), שכתב, נראה לי שמשלוח מנות הוא דווקא למי שמחויב כמוהו בשמחת היום, בן י"ד לי"ד, ובן ט"ו לט"ו, והוסיף שוב מצאתי באשל אברהם שכתב להיפך ע"כ, ולא הכריע כמאן, וכן בס' דינים והנהגות הביא כן משמיה דהחזון איש.

סברת האחרונים דתליא בפלוגת תרה"ד ומנות הלוי

וראיתי בשו"ת תורה לשמה (ס' קפ"ח) שכתב דתליא בפלוגתא הנודעה דהתרומות הדשן והמנות הלוי בטעם משלוח מנות, דלטעם תרומת הדשן דמצוות משלוח מנות בכדי שתהיה הרווחה לבעה"ב, הרי דעיקר מצוות משלוח מנות תלינן במקבל והרי הוא קבלה ביום פורים דיליה, ולטעמיה דמנות הלוי להרבות אחוה וריעות הרי דתליא בשולח, ושולח הרי לית ליה חיובא של ריבוי ריעות רק ביום פורים דיליה ולא יצא יד"ח.

ולא אבין מ"ט דלטעמיה דתרומת הדשן בכדי שתהיה הרווחה לבעה"ב יצא, הא נמי בכאן י"ל דאין לו חיוב שיהא הרווחה לבעה"ב אלא ביום י"ד ולא ביום ט"ו, כי היכי דאמרין לטעמיה דהמנות הלוי דאין לו חיוב ריבוי שלום וריעות רק ביום י"ד.

חידוש הדברי יציב דהיכי דהתנה מקודם לכר"ע יצא יד"ח

ובשו"ת דברי יציב (או"ח ס' רצ"ח) שאדם שנתן לחבירו קודם פורים הרי אם הוא מתנה עם חבירו שלא יוציא המעות רק לסעודת פורים אזי אף אם שלח לו קודם יש לומר דלכר"ע יצא עיי"ש, ודברים אפשר ג"כ דרך גבי דין של שילוח קודם פורים וחבירו ישתמש בהם בפורים, אולם בן י"ד לבן ט"ו אולי נמי לא יצא יד"ח דהא לית ליה חיובא כלל בהאי יומא.

תבנא לדינא

בן ישראל ששלח לבן חו"ל- הבאר היטב נסתפק, והיד אהרן ס"ל דיצא, בן עיר ששלח לבן כפר- שו"ת אוהל יוסף, שו"ת מהרי"א, שו"ת פני מבין, שו"ת לחם שערים סביא להו יצא יד"ח, האור שמח והחזו"א ס"ל דלא יצא, שו"ת תורה לשמה, ס"ל דתליא בפלוגת תרה"ד ומנות הלוי.

חמדת ההלכה

בן עיר ששלח לבן כרך משלוח מנות אם יצא יד"ח

בטוש"ע (או"ח ס' תרצ"ה סעיף ד') פסק המחבר חייב לשלוח לחבירו שתי מנות בשר או של מיני אכלים שנאמר ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מתנות לאיש אחד.

תושב ישראל ששלח לחו"ל

ובבאר היטב (שם סק"ז) עלה ונסתפק במי שיושב בארץ ישראל ושלח לרעהו שבמדינת הים שתי מנות קודם פורים, או ששלח כך המתנות לאביונים והגיע לחבירו ביום הפורים שלו (של חבירו), האם נימא שיצא ידי חובתו וצדדי הספק הם, דיש לומר דכיון דבשעה ששלח לא היה חייב לא יצא ידי חובתו, או העיקר הוא כיון שהגיע לחבירו ביום הפורים יצא, ובסוף דבריו הביא דכן חקר ביד אהרן וכתב דדעתו נוטה לומר דיצא.

ראיה מדברי בעל המאור דהעיקר שיאכל בפורים

וחיליה ממה שכתב הבעל המאור (ריש מגילה) דלכתחילה לא יתן המתנות לאביונים קודם פורים שמא יאכל קודם הפורים, הרי מזה דאם ידעין בודאי שיאכלו רק בפורים שפיר דמי דאי נימא דאף מצוות מתנות לאביונים דווקא שיתן בפורים מאי אהני אם יאכלם בפורים אם לא, אלא ע"כ דהעיקר הוא שיאכלו זאת בפורים ולא שנה אימתי שלח, וה"ה נמי במשלוח מנות.

למדו מזה האחרונים דבן עיר ששלח לבן כפר יצא יד"ח

ועל פי דברי יד אהרן אלו כתבו האחרונים יעו' בשו"ת אוהל יוסף להגר"י מלכו (או"ח ס' ט"ו), ובשו"ת מהרי"א (או"ח ס' ר"ז) דכן הדין נמי בן עיר שחויב שלו ב"ד ששלח לבן כפר שחויבו בט"ו וידע שחבירו יאכלו רק בט"ו קיים בזה מצוות משלוח מנות, וכן כתבו בשו"ת פני מבין (או"ח ס' רל"ז), ובשו"ת לחם שערים (ס' ל"ו אות א').

תמוה מ"ט יצא הא ביום ט"ו אינו בר חיובא

ורחוק מבינתי להבין דברי חכמים ושיחתם, דמה מהני זה שיאכלם ביום החיוב שלו הא ביום זה ליכא כבר חיובא למשלח, והיינו דאם בן עיר שחויבו הוא ב"ד וחיבוהו חכמים לשלוח לרעהו מתנות ומשלוח מנות, מאי אהני אם שלח לבן כפר ויאכלם למחר הא למחר תו לא רמיא עליה חיובא כלל.

אפשר דס"ל דכיון ששלח ביום החיוב מהני

ומקודם היה נראה, דאפשר דסבירא להו להנהו אחרונים, דכל מצוות משלוח מנות הוא עצם השילוח וכיון ששלח אימתי דרמיא עליה חיובא, קיים בזה המצוה ד"משלוח" מנות, אלא שאם לא יאכלם בן הכפר בט"ו הרי דלא הוי כלל משלוח מנות דהרי אכלה לא לשם משלוח מנות, ולכך בעינן שיאכלם דווקא בט"ו.

מדברי יד אהרן משמע דאפי' שלח שלא בזמן החיוב יצא

איברא דכיון דכל דינא הנ"ל, מקורם טהור מדברי יד אהרן הנ"ל, והתם הא איירי להדיא בתושב ארץ ישראל ששלח לחבירו שבחו"ל קודם הפורים, והגיע לחבירו שבחו"ל ביום הפורים, הרי להדיא דאף שבזמן השילוח לא היה כלל בר חיובא כיון דהגיע לחבירו ביום הפורים יצא בזה ידי חובתו, הרי דלא תליא בשילוח רק בזמן ההגעה לחבירו.

אפשר לחלק בין חקירת יד אהרן לדברי האחרונים

ואם כן הדרא למעיקרא קושיין, דיש לומר דדווקא בדינא דיד אהרן דשניהם הם בני אותו יום החיוב, דבחו"ל עושים ביום י"ד לכן לא שנה זמן השילוח אלא העיקר הוא זמן ההגעה וכיון שהגיעו בזמן החיוב הרי כמי ששלח זה עתה ויצא ידי חובתו, אולם בן עיר שכל חיובו הוא רק ביום י"ד היאך יחייב הא דשלח ב"ד למאי דחבירו יאכלם למחר והוא (השולח) כבר אינו חייב בהני מצוות.

והוכחה לדברינו, דיש לדקדק מ"ט חקר היד אהרן בתושב א"י ששלח לחו"ל, ולא חקר ההיפך במי שיושב בחו"ל ושלח לחבירו בארץ ישראל, ולהנ"ל יובן דהלא

במגילה (ז"ע"ב) אמר רבא "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"

"חייב" - אי הוי חיוב גמור

הרבינו נסים ובעל המאור (מגילה שם) הביאו בשם רבינו אפרים דמעובדא דקם רבה ושחטיה לר' זירא אידחא מימרא דרבא דמיחייב איניש לבסומי, ולית הלכתא כרבא ולא שפיר למיעבד הכי, ובהגהות מימונית (פ"ב מהל' מגילה ה"ו) הביא בשם הראב"ה (ס"ס תקס"ד) דכל מאי דאמר רבא למצוה היא ולא לעכב, וכ"ה בתשובות מהרי"ל (סי' נ"ז) ויעו' עוד מה שכתב השפת אמת דגדר חיוב לבסומי הוא כל זמן שעוסק במשתה היין עוד קודם שהשתכר.

"איניש" - אי נשים חייבות בחיובא דלבסומי

יש להסתפק אי נשים גם חייבות בזה דבשאר מצות היום נחלקו בזה הראשונים אי יש להם חיוב, וראיתי למרן הדברי יציב (או"ח סי' רצ"ב) שכתב דנשים אינם מחוייבות בהאי דלבסומי וחיליה מהא דאמרין (כתובות סה.) דנשים אינם מתבשמות ביין יעו"ש, א"כ כיון דהכי איתא חייב איניש "לבסומי" הרי דלא קאי אנשים שאינם מתבשמות ביין וכן כתב (ח"ד סי' קע"ג אות י' ואות נג'), ואפשר ע"ד צחות דמלישנא דחייב "איניש" משמע דגברי דייקא ולא נשי.

"לבסומי" - האם חייבין להשתכר דווקא ביין

רש"י כתב דקאי איין וכ"כ הרמב"ם (פ"ב דמגילה) דשותה יין ומשתכר, וכ"כ ברדב"ז (ח"א סי' תס"ב) דהמצוה דווקא ביין, וכ"כ הרוקח (סי' רל"ז) וז"ל פי' ירבה במשתה היין, וצריך עיון דלישנא לא משמע יין אלא כל דבר המשכר, ויעו' להג"ר יוסף ענגלי בגליוני הש"ס שהאריך בהאי קושיא והביא מהא דאמרין (בב"ב עג:) דדמו כמאן דמיבסמי וגו' אפרקי, וברשב"ם ד"ה גנו וז"ל שהיו שוכבין בפנים צהובות כשתוין יין הרי דמיבסמי הוא דווקא ביין.

וראיתי במקראי קודש שכתב דמכיון דהנס היה במשתה היין של אחשוורוש לכן מסתברא דלזכר הנס ישתכר ביין דווקא, וכבר קדמו בזה האליה רבה (סי' תרצ"ה) והחיי אדם (כלל קנ"ה סי' ל) והוסיף במקראי קודש דמכל מקום לא הקפידו בזה העולם ומשתכרים בכל דבר.

"בפוריא" - פירוש מלת בפוריא

יש לציין בכאן דברי רש"י במסכת סנהדרין (סד:), בד"ה רבא אמר כמשוורתא דפוריא וז"ל כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים שהיתה חפירה בארץ והאש בוער בו והוא קופץ משפה לשפה.

ובערור (ערך שוור) הביא דברי רש"י והוסיף מנהג בכל העולם כולו שבחורים עושין צורה כדמות המן ותולין אותה על גגותיהן ד' וה' ימים, וביום הפורים עושין מדורה ומשליכין אותה צורה לתוכה ועומדין סביבה ומזמריין, ויש להם טבעת תלויה בתוך האש שנתליין וקופצין מצד האש לצד השני של האש, ואותה טבעת נקראת משוורתא, הובא גם בדרכי משה (הל' מגילה סי' תר"צ).

סוד הדברים קפיצה משפה האחד של הא"ש לצד השני של הא"ש

וחשבתי לומר, דסודן של דברים של קפיצה משפה אחת של האש, לשפה השני של האש, דהנה א"ש יש לה שני הפכים מצד אחד היא שורפת ומכלה וגורמת צער ומכאוב, ומצד השני בכל זמן של שמחה השימוש באש לאות השמחה, בשמחת בית השואבה אבוקות של אש, חתן ביום חופתו מלווין אותו באבוקות אש, וכדומה.

ואפשר, דגם בבנין בית המקדש מצינו בתפלת נחם באש הצתה, ובאש אתה עתיד לבנותה, והכוונה בזה, דא"ש ר"ת מצד אחד א"יבה ש'נאה, ומצד השני א'הבה ש'לום, וכמובן בזמן שנאת חינם שהיה איבה שנאה בא"ש הצתה נחרב הבית, ובא"ש היינו אהבה שלום, אתה עתיד לבנותה.

וכן גם במגילת אסתר, כוחו של המן להרע לישראל היה כשאמר ישנו עם אחד מפוזר ומפורד, היה פירוד איבה שנאה, ולכן אמרה אסתר לך כנוס את כל היהודים, ורק על ידי שיהיה בהם אהבה שלום יוכלו לבטל מחשבת המן, ולכן זכר לזה היה מנהג בכלל ישראל בפורים, משוורתא דפוריא וביאורו רש"י והערך שהיה אש וקופצים משפה אחת של האש לצד השני, והכוונה כנ"ל דעד עתה היה א"ש איבה ש'נאה, ומעתה א"ש א'הבה ש'לום, ואפשר דלכן יש חיוב סעודה אכילה ושתייה, גם ר"ת א"ש אכילה שתיה. (כן נמי בשבת לא תבערו א"ש בכל מושבותיכם)

וזהו ג"כ בנשואין איש ואשה שזכו שרויה ביניהם ואם לאו אש אוכלתן (סוטה יז) ג"כ ע"ז הדרך, דההיפך של איבה שנאה זה אהבה שלום, וכנ"ל ואכמ"ל.

ויש לציין בכאן דברים נפלאים שכתב המהרש"א (ב"מ כג:), בהא דאמרו התם עבדו רבנן דמשני בתלת מילי, במסכת אושפיזא, במסכת, ובפוריא, וביאר המהרש"א דפוריא הכוונה פורים ועבדי רבנן דמשני מטעם דחייב איניש לבסומי.

"עד דלא ידע" - גדר המצוה

בגדר המצוה הזאת רבו השיטות מאי כוונת אומרם עד דלא ידע ונצטט בכאן רק השיטות העיקריים, המחבר כתב (סי' תרצ"ה סעי' ב') כפשטות שיטתה עד שישתכר כל כך ולא ידע בין ברוך וכו', והרמ"א כתב שיטתה יותר מלימודו וישן וזוה לא ידע וכו', אולם זה פשוט שכוונת הרמ"א שישן מתוך היין ששתה יותר מלימודו.

וכתב הפרמ"ג דנכון לעשות כדברי הרמ"א, וכן משמע מדברי המשנה ברורה (ס"ק ה'). ואפשר עפ"י מאי דאמרו (בב"מ כג:) עבדי רבנן דמשני בתלת מילי וחד מהם הוא בפוריא ופשטות הלשון הוא מטה וכדברי רש"י, אולם המהרש"א כתב דקאי על פורים והוא לשון פוריא, ולהנ"ל לדברי הרמ"א יחדיו יהיה תמים דברי המהרש"א ודברי רש"י דהיינו תלמידי חכמים משני בתלת מילי בפוריא היינו פורים, אולם כשיטת הרמ"א דמתוך שינה לא ידע ועי"ז משני הרי נמי כפירוש הפשוט פוריא מטה.

"בין ארור המן לברוך מרדכי" - פירוש

א- מדברי הקדמונים (ספר האשכול צו-כו, וכ"כ רד"א (דף נו) וכך כתב הדרכי משה (ריש סי' תרצ"ה), וכן הרש"ש מדיליה (מגילה ז.), ומרנא החת"ס הביא כן משמיה דרביה הגאון ר' נתן אדלר) דפזמון היה להם שקטע אחד היה מסתיים בארור המן וקטע השני בברוך מרדכי ומתוך היין אפשר להתבלבל בין הקטעים.

ב- שלא ידע לחשב גימטריא שלהם ששניהם בגימטריא תק"ב (מג"א סי' תרצ"ה).

ג- שלא ידע מה תחלה אי ארור המן או ברוך מרדכי (חכמת מנוח- מגילה ז:).

ד- שלא ידע איה נס גדול יותר אם מפלת המן העמלקי דגדולה נקמה שנתנה בין שני שמות (כברכות לג.) או הנס של הצלת מרדכי (הגר"א- וכע"ז כתב הט"ז).

ה- מהפסוק בימים ההם גדל המלך את המן עד ויתלו את המן יש ע' פסוקים והיין בגימטריא ע' וזהו כנס יין יצא סוד ששניהם גימטריא ע', וזהו שאינו יודע על ידי יינו ששתה דמתחלת ארור המן היינו שגדלו המלך עד ויתלו את המן, שמשם נהיה ברוך מרדכי יש ע' פסוקים (חתם סופר).

ו- ז"ל ע"ד המוסר, כי לפעמים האדם עובר זמנים קשים ונראה לו כגזרות כמו בזמן המן, בחינת ארור המן, ולפעמים רואה זמנים שהיטיב עמו ה' לראות בהם ימים עם שפע רחמים וחסדים, אולם האמת הוא שהכל חסדים, וע"י השמחה של פורים בא למצב ההכרה שהכל חסדים ואין הבדל בין אלו הימים לאלו, והכל רק רחמים וחסדים, וזהו עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, כי הכל חסד קל כל היום. (קדושת לוי)

במדבר, דטענת המן ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים, היה מטענת "רוב", דישראל מעטים הם נגד אומות העולם, וצריכים הם להיות בטלים ברובא, וזהו ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים.

ביאור הישמח משה דכיון שהשי"ת מצטרף עם ישראל אינם בטלים לעולם

וכתב הגה"ק הישמח משה (פר' שמות), דלאו טענה הוא, דאיתא בפרקי דר"א (פרק ל"ט), כשבאו ישראל לגבול מצרים, היו שבעים חסר אחת, מה עשה הקב"ה כנס עמהן במנין ועלו למס' שבעים, וכשיצאו היו ס' ריבוא חסר אחת, וגם אז

המשך בעמוד הבא

אמרו חכמינו ז"ל חולין (קלט:) המן מן התורה מניין, שנא' המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנה אכלת וצ"ב.

ביאור החיד"א דטענת

המן היה דישראל מיעוט ובטלים לאומות העולם

והנראה לבאר דרך דרוש והלצה, בהקדם מה שכתב החיד"א בראש דוד (פר'

חמדת השמחה

ביאור דברי חז"ל המן מה"ת מניין



המשך מעמוד קודם

נכנס עמה הקב"ה ועלו למס' ס' ריבוא, לקיים מה שנא' אנכי ארד עמך מצרים, ואנכי אעלך גם

עלה, ומשום כך דהקב"ה מצטרף, א"כ לא שייך ביטול לישראל דהא כלפי שמיא לא שייכא ביטול.

הא דמנין שבעים היה ע"י יוכבד או ע"י השי"ת תליא אי עובר ירך אמו אמנם הגמ' בב"ב (קכ"ג), על הפסוק כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים, פריך בכללן אתה מוצא שבעים, ובפרטן אתה מוצא שבעים חסר אחת, ומשני יוכבד נולדה בין החומות והיא השלימה לשבעים. הרי דלא כהפרקי דר"א דהקב"ה הצטרף, וחוזרת הטענה למקומה וליבטלו ברובא.

וכתב בס' **אבני שוהם** (פר' יגש), דפלוגתת הגמ' והפרקי דר"א, אי עובר ירך אמו או לא, דלהגמ' ס"ל דעובר לאו ירך אמו, לכך היו יכולים למנות גם את יוכבד וגם את אמה ויחד שבעים הם, אולם סברת הפרקי דר"א, דעובר ירך אמו, ואי אפשר למנות אף את יוכבד כיון דעדיין עוברה הייתה, אלא על כרחך מנין

שבעין היה על ידי שהקב"ה הצטרף ובזה נסתלקה טענת המן וכנ"ל מהישמח משה.

זה היה גם החטא בעץ הדעת שאכל אדם הראשון

והנה, כתב בס' **זרע בירך** (פר' בראשית) לבאר דברי חוה והנחש באכילת עץ הדעת, דהנחש אמר לחוה כי אין עליה כלל ציווי שלא תאכל, דהא קרא ומעץ הדעת לא **תאכל**, הרי דכל האיסור דווקא אדם, אולם טענת חוה הייתה דמאחר שנבראה מצלעותיו של אדם, ממילא גם היא נכללת באיסור, וכדאיתא (סנהדרין פ:), דלמד"א עובר ירך אמו אם נגחה הבהמה גם וולדה אסורה ממילא, משא"כ הנחש רצה להכשילה מטעם דעובר לאו ירך אמו, ובזה רצה הנחש למצוא היתר שתוכל לאכול.

ובזה יובן הכל, דלכאורה צריך ביאור, מה טעם נענש אדם כשאכל מפרי עץ הדעת, הא הקב"ה קאסר עילויה אך ורק העץ, וכמאה"כ **ומ"עץ" הדעת** לא תאכל, והוא פרי אכל ולא עץ, אלא על כרחך דכיון דהפרי יוצא מהעץ הרי הוא כהעץ, וכי היכי דעובר שאצל אמו אמרינן דעובר ירך אמו, ולהנ"ל דאי אמרינן עובר ירך אמו אי אפשר לצרף את יוכבד, ועל כרחך דהקב"ה מצטרף וכהפרקי דר"א, והרי דאין ישראל נבטלים, דכלפי שמיא לא

חסדנית הייתה ואמרה זאת למלך בשמו, ומכאן גם יובן מה שלמדו מכאן, גדולת האומר דבר בשם אומרו, דהא לא אמר לה לומר למלך בשמו, רק מתוך שהייתה חסדנית אמרה זאת, ומתוך זה בא הגאולה לישראל, הרי מכאן גודל הדבר של אומר דבר בשם אומרו.

ג'

אם היה אומר בעצמו היה משלם לו שכר מיד ולא נכתב בספר שמשם נצח הגאולה

הבן יהוידע ביאר - דאילו היה מרדכי עצמו אומר היה ודאי המלך נותן לו שכר כבר מעתה, ורק מחמת שאמרתו אסתר שהיא המלכה עתה, לא היה שייך שיתן לה שכר דאשתו היא ומצילתו, רק שהיא אמרה לו בשם מרדכי, ואחרי ששמע זאת ממנה כתבה על ספר דעסוק עתה בהצלת עצמו שלא ייהרגוהו, ועל ידי זה יצא שברבות הימים יזכר המלך במעשה הגילוי של מרדכי, וכל זה צפה מרדכי ברוח קדשו, לכך בקש לה שתאמר בשמה.

חשש שמא לא ימצא כדבריו לכך שלח את אסתר ולא הלך בעצמו עוד אפשר לפרש - דחשש מרדכי שילך אחשוורוש ולא ימצא ראיות לדבריו, לכך שלח את אסתר שתאמר שהיא שמעה ממרדכי שהוא שמע מבגתן ותרש שהם רוצים להרגו, ואזי אם לא ימצא כדבריו, תוכל לומר למלך שלא ראה מרדכי בעיניו, דהלא ודאי אם היה רואה זה בעיניו, היה הוא עצמו בא לומר למלך, אלא מזה שהוא שלח אותה לומר, ולא בא הוא עצמו, הרי שלא הוא ראה בעצמו אלא ששמע כך, **(מחמדי התורה)**.

תשובה ב' - כתב **הפרי מגדים** (או"ח סי' נ"ה ס"ו) בהא שכתב המחבר שישן מצטרף לעשרה, דהיינו דווקא לענין קדיש וקדושה, אולם במגילת אסתר ודאי דאין הישן מצטרף, דבעינן פרסומי ניסא ובישן ליכא פרסומי ניסא, הרי אדם שיצטרף לקדיש וקדושה ותפלה, ולקריאת המגילה לא יצטרף.

תשובה ג' - הנה כתב **הרמ"א** דאין שום מצוה דאורייתא נדחית מפני מקרא מגילה, והפר"ח כתב דגם מילה קודמת מטעם זה, אולם **התרומת הדשן** (סי' ר"ס), כתב דיקרא מגילה דמילה יכול לעשות בתשיעי, ובשו"ת **מנחת אלעזר** (ח"ה סי' כ"ה), הוכיח מדברי התרומת הדשן בס' רמ"ו דבכל מצוה ס"ל כן ולא דווקא במצוה מילה, אולם הלכתא דלא כותיה וכפי שכתב הפמ"ג **באשל אברהם** (סי' תרפ"ז).

תשובה ד' - חידשו **האור שמח** (הלכות מגילה פ"א ה"א), ו**במרחשת** (סי' כ"ב), דבקריאת המגילה של לילה יכולה האשה להוציא את האיש, וטעם הדבר להאור שמח, לפי דברי הטורי אבן (מגילה ד.) **והנודע ביהודא** (או"ח קמא סי' י"א), דקריאת מגילה בלילה אינה מדברי קבלה אלא מדבריהם, לכך קיל טפי, ולהמרחשת הטעם הוא, דהא מה שאין נשים מוציאות האנשים, דמגילה במקום הלל, ונשים פטורות מהלל, אולם זה דמגילה הוא הלל, היינו דווקא ביום ולא בלילה, לכך מוציאות בלילה, **והטורי אבן** (מגילה ה.), חידש דבפורים שחל בשבת והקדימו את המגילה בע"ש, יכולות הנשים להוציא האנשים.

חמדת המועד

טעם ששלח את אסתר ולא הלך בעצמו

במגילת אסתר (פ"ב פסוק כ"ב) וידוע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי.

ויש להבין, מה הטעם

שלח את אסתר לומר למלך, ולא הלך מרדכי עצמו לומר לאחשוורוש, על בגתן ותרש, הא מצוה בו יותר מבשלוחו.

א'

הוא לא הלך דעכו"ם מורידין ולא מעלין רק מחמת אסתר אמו

החיד"א ביאר - על פי הא דקיימא לן כהאי כללא דאית לן, אומות העולם מורידין אותם ולא מעלין, ולא היה לו לומר, ומה שאמר היה רק בשביל אסתר שהייתה עתה המלכה, ולכן לא אמר הוא עצמו, אלא לאסתר דהלא מצד אחשוורוש מורידין ולא מעלין, ורק מחמת אסתר עשה כן, לכך אמר לה שתאמר למלך.

ב'

אילו היה הולך מרדכי היה אחשוורוש חושדו שאמר על מנת לקבל פרס

עוד ביאר - דאם הוא היה אומר היה אחשוורוש חושד בו כי שמא גילה זה רק מחמת על מנת לקבל פרס, ולא מחמת אבת המלך, לכך אמר לאסתר שהיא תגיד לה, הגם שאפשר שלא תזכיר אותו, והרי שנתכוון לטובת המלך, אולם אסתר

לחיזודא - חג הפורים

חקירות הלכתיות ע"ד החיזוד בש"ס ובפוסקים

שאלה א' - לגבי איזה הלכה שמחוייב האדם לעשות במצוות החיוב של חייב איניש לבסומי,

מצינו דין שווה בין יין של פורים ליין של ליל הסדר בפסח?

שאלה ב' - היכן מצינו באדם שחייב בקריאת המגילה באותו היום, ומצטרף למנין לקדיש וקדושה וכיוצא בזה, ואינו מצטרף למנין לקריאת המגילה?

שאלה ג' - כשיש לפניו קריאת המגילה ומילה ואינו יכול לעשות שניהם מי נדחה מפני מי?

שאלה ד' - באיזה אופנים מצאנו להפוסקים שסבירא להו דאפילו לדעת הבה"ג שאין נשים מוציאות את האנשים במקרא מגילה, פעמים שתוכל האשה להוציא את האיש בקריאת מגילה?

תשובה א' - כתב בספר **יוסף לקח** על מגילת אסתר שהיה אבד"ק קראקא אחרי הרמ"א בפיוט על פורים שכתב, וכל הקודם זכה וזריז נשכר, ואם אין לן ונמכר, הרי שמי שאין לו יין צריך למכור עצמו או בגדיו בכדי לשתות יין בפורים, והוא כדן יין של פסח שצריך למכור בגדיו בכדי שיהיו לו ד' כוסות.

לרמוז דין דמקרא מגילה עדיף

"ונשמע" ג' במסורה, כתיב (פר' משפטים כד-ז), כל אשר דבר ה' נעשה "ונשמע", ועוד כתיב (פר' תצווה), "ונשמע" קולו בבואו אל הקודש, ועוד כתיב (מגילת אסתר א-כ), "ונשמע" פתגם המלך כי רבה הוא וצ"ב.

הבעל הטורים (תצווה) ביאר, עפ"י הא דאמרו חז"ל (מגילה ג:), אמר רבה מקרא מגילה ותלמוד תורה, מקרא מגילה עדיף, מקרא מגילה ועבודה מקרא מגילה עדיף, וזהו כוונת המסורה כל אשר דבר ה' "נעשה ונשמע" שהוא התורה, ואף עבודה נעשה כדכתיב "ונשמע קולו בבואו אל הקודש" דקאי על עבודה בבית המקדש, ומכל מקום "ונשמע פתגם המלך כי רבה הוא" היינו קריאת המגילה רבה הוא עדיפה ודוחה את שניהם, ועוד מרומז כאן גם את "רבה" שהוא בעל המימרא דאמר שהוא דוחה.

רמז בתפלה למצוות משלוח מנות

רמז למשלוח מנות- הנה אחת ממצוות היום הוא "משלוח מנות", ובעל מנות הלוי הר"ש אלקבץ נתן טעם למצוות משלוח מנות דכיון דהמן אמר "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים בכל מדינות מלכותך", על כן אנו עושים בהיפך ושולחים מנות איש לרעהו ומראים שיש אהבה ואחוה ושלוש בינינו. ולפי זה יתפרש: "ויפרקנו מצרינו" בעת שפדה אותנו מהמן הרשע 'נותן לחם לכל בשר', ניתנה לנו מצוות משלוח מנות לשלוח מנות לכל בשר (כ"ק הגה"ק בעל האמרי סופר מערלוי זיעוכ"א)

עיקר האיסור בסעודת אחשורוש ההנאה שבאכילה

עשה משתה לכל שריו ועבדיו- אמרו חז"ל (מגילה יב:), שאלו תלמידיו של רשב"י מפני מה נתחייבו וכו' אמרו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, יבואר עפ"י מה שכתב בבית שמואל אחרון (פר' תרומה), דמה שנקט שנהנו ולא נקט שאכלו, דהאכילה היא חייבין דלא ליהוי עוברים על ציוו המלך, אולם לא היה להם ליהנות, ובהו יתורץ קושיית התוס' (ע"ז י. ד"ה צנון) שהקשו היאך אמרו (כתובות קב) דרבי אמר על עצמו שמעולם לא נהנה מעולם הזה, הא כאן אמרו שלא פסקו מעל שולחנם צנון וחזרת, ולהנ"ל יתיישב דאכלו אולם לא נהנו (גלינוי הש"ס מגילה יב).

המקור דשתיה מרובה מאכילה

והשתיה כדת אין אונס- ואמרו חז"ל (מגילה יב:), כדת של תורה אכילה מרובה משתיה, הגר"א פירש על פי מאי דאמרו (אבות), פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, הרי דבפת לא נתנה תורה שיעור, ומים כתיב ומים במשורה תשתה, הרי דאכילה מרובה משתיה (מהרי"ץ חיות)

בפורים יש חיוב שתיה יותר מאכילה

חייב איניש לבסומי בפוראי-יש לומר דסתם בתורה אכילה מרובה משתיה משא"כ בפורים בעינן שיהיה שתיה מרובה מאכילה (דרשות חת"ס)

רמזה לו כי גם למלך אסור למכור את העם עפ"י דין

ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי- דלעתיד לבוא יאמרו אומות העולם דזה שנשתעבדו בישראל כדכתיב בפרשת התוכחה והתמכרותם לעבדים ולשפחות, וע"ז ישיבם השי"ת הא כתיב ואין קונה, המוכר רשאי למכור ואין הקונה רשאי לקנות, הרי דרשאי לקנות לעבדים רק לעבדות ולא להשמיד ולהרוג וזה מאי דאמרה ליה ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו רשאי המלך למוכרם, אולם להשמיד וכו' נמכרנו וכזה מכירה אסור אף למלך. (אבני שוהם לאב"ד קראקא)

הנה בית המן נתתי לבית אסתר ואותו תלו על העץ ואתם כתבו על היהודים- יש לבאר עפ"י מאי דאיתא (תענית כט.) גמירי דכי גזרי מלכות גזירה ומית אחד מהם מבטלה לגזירה, וזה שאמר להם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם והיינו שנתבטל הגזירה, וההוכחה לכך ואותו תלו על העץ והרי כשמת אחד מהם נתבטל הגזירה. (דרכי דוד)

רמז בטעמי המקרא על מפלת המן

גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי- הנה טעמי המקרא המן בן המדתא, הוא דרגא תביר, ולרמזו בא דאף על פי, שהעלהו אחשורוש ל"דרגא" רמה, אולם לבסוף "תביר", נשברה גדולתו, ככתוב (משלי טז-יח), לפני שבר גאון, ועליו נאמר (עובדיה א-ד), אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך, משם אורידך נאם ה' (חזון עובדיה).

הטעם שאמרו שהנשים היו בספק להשמיד

טף ונשים ביום אחד- הנה במגילה (ד.) דנשים חייבות במקרא מגילה שהם היו באותו הנס, ובירושלמי (מגילה פ"ב ה"ב), שהיו "בספק" להשמיד ולהרוג, וביאור דברי הירושלמי נראה, על פי מה שכתב רבינו ניסים רוזיליו, דעשרת אלפי ככר כסף היה כנגד מחצית השקל של שש מאות אלף הגברים, והרי אם יבוא אחשורוש לערער על המקח ויאמר להמן למה רמתני והלא בסכום הוא רק למנין הגברים, ולא על הנשים, ויש חשש שמא יאמר לו למחוק את הנשים, לכך מובן מה הטעם דסבירא ליה להירושלמי שהנשים היו רק בספק. (נאות יעקב- אלגאזי)

ירמוז כי ימי הצום היה בפסח

וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו- ומורגש כפל הדברים דכיון שאמרה וצומו למאי אמרה ואת תאכלו ואת תשתו, והנראה לבאר למאי דאמרו (מגילה ט"ו), ויעבור מרדכי דימי פסח היה, וזהו שאמרה לו שיצומו משאר דברי מאכל, ואפילו מאכילת מצה ושתיית ד' כוסות שהוא מצוה נמי לא יאכלו וישתו, וזהו, וצומו עלי ממאכל שאינו של מצוה, ואל תאכלו ואל תשתו הכוונה לאכילת מצה ושתיית ד' כוסות.(טעמא דקרא- אסתר)

מכירה ע"ש הריגה אסור גם למלך

ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי- דלעתיד לבוא יאמרו אומות העולם דזה שנשתעבדו בישראל כדכתיב בפרשת התוכחה והתמכרותם לעבדים ולשפחות, וע"ז ישיבם השי"ת הא כתיב ואין קונה, המוכר רשאי למכור ואין הקונה רשאי לקנות, הרי דרשאי לקנות לעבדים רק לעבדות ולא להשמיד ולהרוג וזה מאי דאמרה ליה ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו רשאי המלך למוכרם, אולם להשמיד וכו' נמכרנו וכזה מכירה אסור אף למלך. (אבני שוהם לאב"ד קראקא)

כיון דהוא בלשון עשה ר"ל שעשה כל אלו

מהר קח את הלבוש ואת הסוס וכו' ועשה כן למרדכי- הנה כתב הריטב"א משם הרא"ה דהא שנחלקו ר' יונתן ור' יאשיה אי וי"ו להוסיף או לחלק דווקא בלאוין, משא"כ בעשה ודאי דו"ו מוסיף, ועתה יחשוב המן שלא יצטרך לעשות הכל למרדכי דהו"ו מחלקת לכך אמר ליה "ועשה" כן למרדכי היהודי, ובעשה לכו"ע וי"ו מוסיף. (נחל אשכול- להחיד"א)

הטעם שמילת פורים לפעמים מלא ופעמים חסר

על כן קראו לימים האלה פורים- הנה במגילה כתיב ה' פעמים מלת פורים, וב' פעמים הראשונים כתיב פורים מלא עם וי"ו וג' האחרים כתיב פרים בלא וי"ו, ומקודם יבואר דה' פעמים פורים לרמז דיש ה' ימים שיכולים לעשות פורים, י"א, י"ב, י"ג, י"ד, ט"ו, ומה שהב' פעמים מלאים לומר די"ד וט"ו שהם שני ימי הפורים הם מלאים בחיוב למגילה למשתה ולמשלוח מנות וכו', משא"כ שאר הימים אינם מלאים כיון דרק מצוות מגילה יש שם. (חשק שלמה מגילה ב.)